

O BRALČEVEM DOŽIVLJANJU KNJIŽEVNE UMETNINE

(Meta Grosman: *Bralec in književnost*, Ljubljana, DZS 1989, 109 strani)

Prispevki, ki se večinoma vsi s tega ali onega vidika dotikajo zapletenega odnosa med književnostjo ter bralcem v ustvarjalnem procesu branja, so nastali v zadnjih petnajstih letih. Nekateri izmed njih so bili že objavljeni (kar nekaj v *JiS-u*), sicer pa jih je največ predstavljenih prvokrat. Deset razprav je plod avtoričinega študija vprašan recepcijske estetike ter procesov branja oziroma pouka angleške in ameriške književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, pri čemer so posebej zanimiva sklepna poglavja o branju / pouku pesmi ter proze v tujem jeziku. Kot je razvidno iz predgovora dr. Grosmanova svojo osnovno misel gradi na prepričanju, da si je nujno potrebno prizadevati za pouk ustvarjalnega branja na vseh ravneh izobraževanja ter se izogibati pouku, ki preveč vztraja na kopičenju podatkov, saj ni usmerjen k vzgajanju bralne sposobnosti, k potrebni diverzifikaciji miselnih vzorcev, oziroma k bralčevemu aktivnemu odnosu pri razumevanju literarnega dela.

Kljub temu, da so v pričujoči knjigi zbrane študije napisane v relativno dolgem časovnem obdobju, ter da so navzlic okvirni tematski povezanosti »bralec-književnost« precej raznolike, to ne zmanjšuje enotnosti znanstvene raziskave tega področja, ki v slovenščini ni dovolj obdelano, spričo česar je knjiga toliko bolj zanimiva. V okviru povečanega zanimanja, ki v zadnjem času vlada zanj med literarnimi teoretiki, se je avtorica osredinila predvsem na anglo-ameriški vidik. Kar zadeva znanstveni instrumentarij, velja pripomniti, da nekatere študije vsebujejo precej več opomb kot druge, ki so bolj praktično naravnane. Tiste z večjim številom opomb prinašajo ne le pojasnila v zvezi z besedilom, marveč navajajo tudi gradivo za bralce, ki jih določena problematika še posebej zanima. V tem smislu bi bilo dobrodošlo avtorsko kazalo številnih omenjenih teoretikov ali pa kratek kronološki pregled literarnoteoretičnih pristopov anglo-ameriške recepcijske estetike.

V prvih dveh študijah Grosmanova nakazuje možnosti ubeseditve bralčevega doživljanja književnega dela. Subtilna psihološka plat vseh znanih in nezanih elementov doživetja in opisa besedne umetnine avtorica navaja k delnemu sklepu, da še takó natančen opis kritičnega bralca ne more v celoti izraziti temeljne »nekomunikabilnosti« tega intimnega doživetja. Nato razvršča poskuse analitičnega opisovanja procesa literarnega doživetja v več skupin, glede na način doživljanja in pojmovanje književnosti sploh, pri čemer avtorica zanimivo trdi, da so vsi ti pogledi *a priori* svojevoljni in zato sporni. Avtoričina sklepna misel je pomenljivo relativistična, saj želi preseči pretirano subjektivne kritiške sestavine literarnega doživetja. Nasploh ugotavlja, da večina kritiških opisov daje le delne razlage elementov doživljanja besednih umetnin, da so zgolj deskriptivne in zato le malo povedo o resničnem literarnem doživetju.

Poglavje, posvečeno procesom branja, je razčlenjeno na podpoglavja, ki tudi manj poučenemu bralcu sintetično razgrinjajo obravnavano problematiko: od zaznavanja znakov do pomena, psihologija branja, funkcije branja, možnosti estetske funkcije. Nadalje so zanimive ugotovitve o kvarnih ali vsaj škodljivih učinkih literarnega kiča / plaže na otroka, ki so v primerjavi z branjem odraslih specifični. Posledice so namreč za otroka še toliko bolj usodne, saj nima izkušenosti in ni sposoben ustreznega premisleka o kvaliteti dela, kar pa odločilno vpliva na razvoj otrokove bralne sposobnosti. Avtorica se v skladu s svojimi opazovanji upravičeno zavzema za preprečitev nastajanja novega literarnega kiča in je proti lahki dosegljivosti tovrstnih nekakovostnih del.

Razprave iz drugega dela knjige se dotikajo pouka književnosti, ki naj bi kar v največji meri razvil učencevo bralno sposobnost za ustvarjalno »konkretizacijo« leposlovnega dela, ki bo ostala trajna. V sklopu poglavja o pouku bralne sposobnosti najdemo najprej poučen spis o učencevem literarnem doživetju, o didaktičnih možnostih razvijanja bralne sposobnosti, problematiki zaznavanja besedila in njegovem razumevanju ter o aktualizaciji leposlovnega besedila, ki naj po mnenju avtorice upošteva vse sestavine dela v ustreznih medsebojnih povezavah. Pouk, ki se osredinja na naštevanje literarnozgodovinskih podatkov in ob tem pušča učence nedejavne, ne pomaga razviti sposobnosti samostojnega doživljanja beletristike. Kot višja stopnja pouka leposlovja se ponuja pouk književne interpretacije leposlovnega dela, ki predstavlja posebno poglavje knjige. Grosmanova meni, da je takó zastavljen pouk mnogo bolj zahteven od enostavnega posredovanja ter v naprej določene, predavane književne

interpretacije. Od učitelja zahteva večjo odprtost in pripravljenost razumeti učenčeve interpretativne pobude, ki ga spričo njegovega dejavnega sodelovanja dejansko postavlja v vlogo subjekta pouka.

Svojevrstno novost pomenijo zadnje tri študije, saj se lotevajo problematike branja in pouka literature v tujem jeziku, v tem primeru angleškem. Branje pesmi v tujem jeziku predstavlja možnost bolj izvirnega doživetja pesmi, razumevanja pomenskih odtenkov in mnogomiselnosti besednih zvez, kot pa jih ponuja pesemski prevod. Avtorica opredeljuje vlogo nepoznavanja posameznih besed pri branju izvirnika, katerega posledice so predvsem občutne pri bralčevem dojemanju metaforike, saj pomenske premike v tem smislu označuje za motnje v delovanju pesemske celote. Prispevek zaključuje s prepričanjem, da je kljub lažji razumljivosti prevoda tuje pesmi vsekakor mogoče dati prednost branju pesmi v izvirniku. Praktičen primer pouka pesmi v tujem jeziku prinaša predzadnji sestavek, v katerem avtorica opisuje lastne izkušnje poglobljenega branja ode »Ode on a Grecian Urn« Johna Keatsa v angleščini. Ob znani romantični opredeljenosti pesmi naj bi učitelj usmeril učenčovo pozornost na značilne elemente pesmi, s tem, da le-te najprej poskuša z vprašanji učencem nakazati. Šele če nanje ne dobi zaželenega odziva, učence opozori na razne sestavine in značilnosti pesemskega izvirnika, na primer sintaktično zgradbo, ponovitve, ironične poudarke, kopičenje pridevnikov in podobno. Takšen pouk tujejezičnega pesništva ne omogoča zgolj razumevanja posamezne pesmi, temveč učencem razvije sposobnosti zahtevnejšega branja poezije nasploh.

Zadnji krajši sestavek govori o problematiki branja proze v tujem jeziku, ki podobno kot branje poezije povzroča številne težave, prevsem »napake« in nespornizume, pri branju besedil, katerih jezik in izvorna kultura sta bralcu bolj ali manj neznana. Avtorica opozarja na bralčevo nepoznavanje posameznih tujih besed, pripisovanje napačnih pomenov ali prekinitev branja, zmanjšano občutljivost za konotacije, poznavanje drugačnega jezikovnega sistema in pomanjkljivo seznanjenost s kulturnim okoljem. Vsi omenjeni dejavniki po mnenju avtorice odločilno vplivajo na konkretizacijo besedne umetnine v tujem jeziku, pri čemer ne gre pozabiti, da pouk tujejezičnega besedila od učitelja nujno zahteva tudi več pozornosti učenčevega razumevanja in doživetja dela.

Knjiga Mete Grosman *Bralec in književnost*, ki takó s teoretičnega kot tudi praktičnega vidika obravnava zagoneten proces doživetja besedne umetnine, sicer ponuja številne odgovore, vendar po drugi strani odpira nova vprašanja, ki se porajajo ob poskusih razčlenitve in opisa konkretizacije besedila. V času, ko opažamo zaznaven padec bralne kulture, za katero se zavzema avtorica, pričujoče delo nudi sklop premišljeno podanih podatkov o obravnavani problematiki, ki je pri nas manj poznana, kar kaže na zanesljivo širšo uporabnost knjige.

Igor Maver

Filozofska fakulteta Ljubljana

SLAVISTIČNO ZBOROVANJE V LJUBLJANI

Letošnje slavistično zborovanje bo od 27.–29. septembra 1990 v Ljubljani. Organizirala ga Slavistično društvo Ljubljana s programskim sodelovanjem Izvršilnega odbora Slavističnega društva Slovenije.

Zborovanje jubilejnega značaja bo na temo **SEDEMDESET LET SLOVENSKE SLOVENISTIKE V SKUPNEM SLOVENSKEM JEZIKOVNEM PROSTORU** (ob 100-letnici rojstva Frana Ramovša). Predavanja iz jezika, književnosti in didaktike pouka bodo osvetljevala podobo 70-letnega razvoja naše stroke.

IO SDS je že izdelal osnutek programa ter k sodelovanju povabil strokovnjake navedenih področij. Nadaljnja obvestila bodo sledila.

Slavistično društvo Slovenije